

СЕРГІЙ ЖАДАН

МАРАТ

ІСТОРІЯ З КНИГИ
МЕСОПОТАМІЯ

Сергій Жадан
Марат
Історія з книги «Месопотамія»

За ті сорок днів, відколи помер Марат, до міста прийшла весна. І майже встигла минути. Ховали його в поминальний вівторок, на початку квітня, а нині пагорби заросли травою, зеленою й пекучою: надходило літо. За сорок днів ми встигли все забути й заспокоїтись. Але ось Маратові батьки зателефонували й нагадали. І я подумав: так, справді, лише сорок днів. Померлі не мають до нас претензій, живі вміють нас напружити.

Ховали його кілька друзів і сусіди. Більшість знайомих – а знайомих Марат мав у місті цілі натовпи – так і не повірили, що їх справді запрошують на його похорон. Потім, звісно, вибачалися, приїжджали на цвинтар, шукали надгробок. Квітень був дощовий, за автобусом із домовиною бігли вуличні пси, ніби почесна сторожа, час від часу кидаючись на чорні колеса похоронного фольксваґена, не бажаючи відпускати Марата до царства мертвих. Цвинтарем ходили урочисті натовпи, вибиралися на пагорби, де над ними висли низькі хмари, спускалися в долину, залиту зливою, святкували як могли, мішаючи алкоголь із дощовою водою. Ми чи не єдині приїхали на цвинтар із небіжчиком і виглядали доволі неприродно – так, наче прийшли в музичний магазин зі своїм піаніно. Великдень усе змішав, роблячи нашу скорботу дещо недоречною. На Великдень ніхто не помирає. Нормальні люди в цей час, навпаки, встають із могил.

Смерть Марата виявилася подібною до його життя – нелогічною й сповненою таємниць. Була ніч із суботи на неділю. До церкви Марат не пішов, оскільки вважав себе мусульманином, до того ж невіруючим, натомість посеред ночі вибрався в кіоск за сигаретами. У домашніх капцях і з купюрою, затиснутою в кулаку. Там його й підстрілили. Ніхто нічого не бачив, усі були по церквах. Нічна продавчиня з кіоску сказала, що нічого не чула, хоча їй здалося, ніби хтось співав і лунав рев моторів, проте вона не впевнена, але в разі чого могла б упізнати голоси; втім, точно сказати, були вони чоловічі чи жіночі, не може, а все ж устигла записати номери на жигулях,

однак виявилося, що жигулі ці стоять на узбіччі під студентською поліклінікою вже другий рік і в них двірники складають порожні пляшки та знайдений на смітниках картон. Ну ось, говорили ми один одному, дев'яності повертаються, хто наступний?

Незрозуміло було також, за що його розстріляли. Бізнес Марат не вів, із владою не перетинався, ворогів у нього не було, щоправда, деяких друзів він не впізнавав в обличчя, але хіба це привід влаштовувати стрілянину? На вулицях не стріляли вже років десять, хіба що в інкасаторів, та це за великим рахунком до уваги не береться: багато серед ваших знайомих інкасаторів? Ми лише гадали, що сталося насправді.

Минуло сорок днів, час рухався вперед, ріки встигли вийти з берегів і повернутися назад. Починалися теплі дні. Я не хотів іти, навіть вирішив передзвонити, вибачитися, відмовитися. Потім подумав: яка різниця? Все одно буду цілий вечір про це думати, краще вже в компанії друзів, близьких та родичів. Втрачати голову розумніше в перевірених місцях. Вийшов із дому, оминув свою школу, зупинився коло кіосків, довго вибирав сигарети, так і не вибрав, подумав, може, все-таки повернутися, і рушив далі. Збіг крутим спуском уздовж корпусів інституту, пригальмував уже на Маратовій вулиці. Стояла тиша. Під будинком, у пообідній тіні, прогрівалися сонні псячі тіла. Відчувши мою появу, головний підняв голову, ковзнув по мені темним уважним поглядом, опустив голову на асфальт, втомлено заплющив очі. Нічого не сталося. Нічого не змінилось.

Марат жив лише за кілька кварталів від мене, ближче до ріки. Три хвилини пішки. Тут узагалі все було під боком: пологовий будинок, дитячий садок, музична школа, військкомат, магазини, аптеки, лікарні, цвинтарі. Можна було прожити життя, не виходячи до найближчої станції метро. Ми так і чинили. Жили в старих кварталах, що зависли над рікою, виростили в перебудованих і переділених помешканнях, вибігали зранку з вогких під'їздів, поверталися ввечері під ненадійні діряві дахи, які годі було до кінця залатати.

Згори нам бачилося ціле місто, на подвір'ях ми відчували, що під нами лежать камені, на яких усе й будувалося. Влітку вони нагрівалися – і нам ставало тепло, взимку вони промерзли – й у нас починалася застуда.

Подвір'я їхнє виходило на тубдиспансер, поруч тяглася дорога, збігаючи до старих складських приміщень. З одного боку, внизу, за дахами – набережна й міст, чорні заводські корпуси, новобудови, непролазний харківський приватний сектор. З іншого, вгорі – центральні вулиці, церкви й торгівля. Я пройшов брамою, відчуючи все, з чим жив стільки років: пил, глина й піски, крізь які навіть трава не могла пробитися. Подвір'я вимощене було битою цеглою та камінням – Марат в останні роки погрожував залити все асфальтом, проте щось йому заважало, тож усе лишалось, як раніше: два древні, ще дореволюційної забудови двоповерхові будинки, напівпорожні й давно не ремонтвані, посеред двору – клумби й палісадники, за ними яблуні й чорна цегляна стіна будівлі, що виходила вже на сусіднє подвір'я. Родина винесла столи, повитягала з квартири стільці, сусіди приходили зі своїми табуретами, про всяк випадок, аби не лишитись без місця. Над столами світилися яблуні, білий цвіт падав у салати, додаючи їм смаку та гіркоти.

Я привітався. У відповідь мені закивали, одна із сусідок дістала з-під себе зайвий табурет, я втиснувся поміж двох теплих травневих жіночих тіл. Хтось почав одразу ж щедро накладати щось до тарілки, хтось наливав, я роззирнувся, розглядаючи й упізнаючи. Наші всі були тут: навпроти мене сидів Беня, сивий і коротко стрижений, підбадьорливо кивнув мені й повернувся до загальної розмови. Говорили, наскільки я міг зрозуміти, про погоду. Нейтральна тема, чому б ні. Принаймні голосити ніхто не буде. Костик сидів з іншого краю, здалеку махнув мені рукою, не відриваючись від їжі. Яблуневі пелюстки падали на його білу сорочку, розчиняючись у ній, як сніг у зимовій ріці. Збоку до нього притулилася сухенька сусідка, котра жила якраз над Маратом і котру тепер Костик просто витискав зі

стілця своїми крутими боками. Сем стояв віддалік, під деревами. Разом із Рустамом – Маратовим братом. Той нервово ходив битою цеглою в гумових капцях і новому тренувальному костюмі й говорив із кимось по телефону, іноді щось у Сема перепитуючи. Сем теж був у тренувальному костюмі, під яблунями вони схожі були на двох марафонців, що збилися з маршруту й тепер видзвонювали організаторів змагань, аби розпитати, куди бігти далі. Сусідки підтримували розмову, і виглядало все так, ніби незабаром мали ввімкнути музику й почати дискотеку. Час від часу всі кликали Рустама до столу, але той суворо махав рукою, мовляв, від'їбїться, православні, і далі щось говорив пристрасно й незадоволено, а Сем кивав головою, в усьому його, схоже, підтримуючи.

Я розглядав наших. За сорок днів, що минули, з ними мало що сталося. Втім, із ними мало що сталося за останні десять років. Хіба що зморшки щоразу гостріше прорізали Бенину фізію, роблячи його чимдалі подібнішим до Міка Джаггера. Чорний светр, дорогі черевики – Беня з останніх сил намагався виглядати пристойно, хоча я знав краще за інших, що фірму його відтиснули й живе він за рахунок банківських вкладень, які зумів зберегти. Зрозуміло було, що надовго їх не вистачить, від чого Беня, здається, ще більше сивів. Печальні часи для чесного бізнесу, що тут скажеш. Костик натомість усе гладшав, хоча на характері його це мало позначалося: характер у нього був паскудніше нікуди, про які зміни могла йти мова? Костик був залізничником, себто сидів в управлінні південної й за щось відповідав. За що саме – підозрюю, він і сам не знав. Набирав вагу, втрачав почуття гумору. Тримався лише нас – друзів дитинства. Найбільше змінився, мабуть, Сем. Я маю на увазі його новий тренувальний костюм. Ну і все. В усьому іншому – та ж таки бойова стійка старого досвідченого бомбили, ключі від тачки, які він ніколи не випускав із рук, недовірливе ставлення до пасажирів, принципова ненависть до патрулів. Щодо мене, то я відчував, що десь там, усередині мого тіла, поміж серцем і селезінкою, зароджується й підіймається теплим згустком утома, захоплюючи все більше місця й

примушуючи печально прислухатися: що ж там робиться в моїй душі, під моїм одягом, під моєю шкірою. І жодні робочі будні, жоден кар'єрний поступ нічого не важили проти цього згустку, який просто роз'їдав ізсередини всі внутрішні органи, мов запущена кимось під шкіру піранья. Свого часу я вирішив не відходити далеко від насиджених місць і влаштувався на завод, зовсім поруч, за два квартали звідси. За п'ятнадцять років навіть дослужився до власного кабінету. Втім, завод років десять як не працював, і робити кар'єру на ньому було те саме, що робити кар'єру на кораблі, який іде на дно: можна, звісно, але можливості від початку дещо обмежені. Ми здавали під офіси колишні лабораторії, здавали під склади колишні цехи, я нормально отримував, ходив у костюмі, який на мені не сидів. Як і в моїх друзів, у мене з'явилися проблеми зі сном і пробилася перша сивина. На проблеми я не скаржився, почав коротко стригтись. Вахтеркам на прохідній це навіть подобалося – вони почали мене поважати. Або жаліти. Для всіх нас, Маратових друзів, починався той вік, коли життя уповільнюється, даючи тобі значно більше часу на страх і невпевненість. Марат дотягнув до тридцяти п'яти, ми натомість мали всі шанси прожити довго й померти власною смертю. Скажімо, від маразму.

Дядя Алік і Рая Давидівна – батьки Марата – сиділи по різні боки столу, ніби не знали одне одного. Дядя Алік мовчав, а Рая Давидівна говорила переважно про салати, і всім думалося, що краще б вона теж мовчала. Я сидів і додавав щось від себе, згадував лише хороше, робив скорботне лице, звертаючись до мами небіжчика, відчував, як від ріки підіймається вогкість, вловима навіть тут, на старих подвір'ях, засаджених деревами й забудованих брамами, вежами та комуналками. Дядь Саша, рідний брат Маратого тата, разом із Семом протягнули від гаражів дроти з двома потужними лампами, розвісили їх на яблуневому гіллі, і жовта електрика, змішавшись із білим цвітом, накрила нас тінями. У сутінках усі зазбиралися, почали прощатися, домовлялися про наступні зустрічі, обіцяли підтримувати й не забувати, пропонували свою допомогу, просили звертатися в

разі чого, зітхали, цілувалися з усіма й виходили крізь браму, повертаючись до життя.

Першими пішли сусідки. Дві повні, поміж яких я вмовився, і третя, сухенька, притиснута Костею. Пішли, несучи в руках табурети, наче отримані на Новий рік подарунки. За ними пішов сліпий Зураб, який займався ремонтом взуття і якого сюди ніхто не запрошував. Хоча саме йому напевне поспішати не було куди: жив просто на робочому місці, у заваленій підошвами та халявами металевій будці на Революції, де зовсім не було світла, хоч він його не надто й потребував – усе одно нічого не бачив, а зі взуттям виробляв страшні речі. Отже, зазбирався й пішов. Пішла Марина, невідомо чия далека родичка з глибоким голосом і якоюсь прив'ялою зачіскою. Вона торгувала овочами в кіоску нагорі, ближче до податкової, з родичами була в добрих стосунках і за Маратом чи не єдина плакала щиро й не стримуючись. З нею пішов Марік, її син, у білому комбінезоні, перемашеному жовтою фарбою, пішов, оскільки мусив на ніч повертатися до майстерні на Дарвіна, де реставрував меблі й до ранку мав перефарбувати «під Польщу» фанерну етажерку, принесену вчора двома вірменами. Пішов Жора – аптекар-практикант, гроза цілодобових магазинів, який, закінчивши нічну зміну, щоразу рушав у рейд пивними кіосками Пушкінської, виводячи продавців із мутного ранкового сну й вимагаючи від них уваги та розуміння. Пішов, побажавши всім доброї ночі, яка на нього, поза всяким сумнівом, очікувала. За ним пішла Тамара, наша класна керівниця – виснажена, проте непереможена, взявши із собою загорнутий у бульварну пресу шматок пирога. Вона би й не йшла, проте всі вже втомилися підтримувати з нею розмову, тож просто слухали її марення, погоджуючись і не перебиваючи. Втративши інтерес до такої розмови, вона всім сухо подякувала й зникла в брамі, як примара. За нею посунули Паша Чингачгук зі своєю Маргаритою. Марат називав їх кумами, хоча дітей у них, наскільки знаю, не було. У Марата їх не було тим більше. Паша

накульгував, мав травму після занять мотоспортом. У сенсі розбився колись на краденому скутері. Іноді мені здавалося, що Маргарита теж накульгує, можливо, тому, що завжди тримала Пашу попід руку й намагалася підлаштуватися під його розбовтану ходу. Так вони й пішли, як два веселі матроси, списані із суховантажа за нестійкість. Після них важко підвелися й рушили в темряву два друзяки, які росли разом із нами, хоча й були за нас молодшими, – Кошкін та Саша Цой. Кошкін плакав і наливав сам собі, оскільки днями відлітав до Філадельфії провідати татових родичів, котрі застрягли там ще в 90-ті, не відгукуючись і не відповідаючи на листи, тож тато, який регулярно ходив до синагоги, вирішив, що так не годиться, що слід відправити їхніми слідами єдиного сина й з'ясувати, що вони там, у Філадельфії, думають. Кошкін навіть купив собі ковбойського капелюха з гуцульським орнаментом, аби не сильно відрізнитися від місцевих, як він їх уявляв. Для нього це була взагалі чи не перша в житті виправа з батьківського дому, якщо не рахувати піонерських таборів, але їх справді можна було не рахувати, оскільки тато Кошкін сам працював у цих таборах, тож під час чергової зміни Кошкін-молодший почувався, як рецидивіст, що повертався на зону, де на нього чекав здавна знайомий дружній колектив наглядачів. А Саша поривався йти вже давно, оскільки мав якесь засідання поетичного гуртка в якійсь літературній кав'ярні, але признаватися не хотів, лише сидів і нервував. Був він сином корейського студента, якого занесло сюди на початку 80-х, проте з батьком не надто ладнав, жив окремо, писав духовні вірші. Мав складний характер, часто заводився з незнайомими поетами на студії, регулярно вигрібав, але не здавався. За друзяками Кошкіним та Цоєм пішла Алка-Акула, яку ми довго не відпускали, яка й сама не хотіла йти, однак мусила, оскільки робота, графік, пацієнти. Вона чи не найбільше нами всіма тішилася, згадувала те, що могла згадати, фантазувала там, де вже ніхто нічого не пам'ятав, ділилася життєвими планами, запевнила, що зав'язала з колишнім безтурботним життям, що працює нині у сфері медицини, що

Марина допомогла їй улаштуватися в тубдиспансер сестрою, тож у неї тепер нове цікаве життя, єдине що – пацієнти часто мруть, а так усе гаразд. Електричне світло робило ніжними й тремкими зморшки під її очима, фарбоване в жовте волосся займалося іскрами, і коли вона схилялася над столом, аби прошепотіти комусь із нас теплі слова вдячності, її волосся потрапляло до склянок із вином, стаючи рожевим і вологим. Вона довго не знаходила собі місця, не давала нікому слова й поводитись, як на власному дні народження, вимагаючи добрих слів, радості й напоїв. Але зрештою пішла й вона. Чим ближче підходила до брами, чим глибше вступала в пільму, тим похмурішим ставало повітря над її головою, ніби там, де закінчувалося світло, куди не добивали жовті лампи, їй доводилося дихати попелом і глиною і розмовляти з померлими, які в цій глині ховалися. Я дивився їй услід і згадав раптом, що вона насправді була першою жінкою Марата, якимось так сталося. І Бениною, між іншим, теж. Ну, і Костиковою, ясна річ. Та й Семовою, якщо вже бути відвертим. А якщо вже бути зовсім відвертим – моєю також.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

СЕРГІЙ ЖАДАН

МАРАТ

ІСТОРІЯ З КНИГИ
МЕСОПОТАМІЯ

